

Molvama nezaobilazna je njegova monografija *Majka Božja Molvanska* izdana u Rimu 1957. godine. Za vrijeme Drugog svjetskog rata crkveni inventar opljačkali su Bugari, a sama je crkva u nekoliko navrata stradala prilikom udaraca minobacača. Crkva je u više navrata obnovljena, a 1966. godine župa je predana na upravu franjevcima konventualcima, koji i do današnjih dana upravljaju župom. Autor donosi i kratak pregled događaja u župi sve do današnjih dana te zaključuje da su Molve jedno od najvažnijih hodočasničkih središta kontinentalne Hrvatske vezano uz šovanje Blažene Djevice Marije.

Monografija *Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije i sakralna baština župe Molve* jedna je od polazišnih točaka pri svakom daljnjem istraživanju ove teme. Autor, osim što iscrpno objašnjava i interdisciplinarno stavlja u povijesni kontekst sve događaje vezane za Molve i župnu crkvu, daje i iznimno bogatu fotografsku građu iz koje se može predočiti sva ljepota i posebnost crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije. Zbog navedenih razloga te zbog bogatih priloga, ova je knjiga važan doprinos ne samo povijesti umjetnosti, već i hrvatskoj historiografiji općenito.

Ana Zujčić

Marijan Šabić, *Iz zlatnog Praga. Češka književnost i kultura u hrvatskoj književnoj periodici 1835.–1903.*, Sveučilište u Zagrebu – Filozofski fakultet – Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Zagreb – Slavonski Brod 2009., 213 str.

U monografiji Marijana Šabića *Iz zlatnog Praga. Češka književnost i kultura u hrvatskoj književnoj periodici 1835.–1903.* istražuje se hrvatska recepcija čeških tema u 19. stoljeću. Prerađena je to verzija autorove doktorske disertacije obranjene na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Iza ovoga autora još je jedno monografsko izdanje naslovljeno *Feljtonistički diskurs i nacionalno-integracijska paradigma* (Hrvatsko filološko društvo, Zagreb 2003.) u kojemu se istražuje problematika feljtona i uloga feljtonističkoga žanra u oblikovanju nacionalne kulture i identiteta u 19. stoljeću. S komparativističkom postavkom uzeti su i analizirani feljtoni trojce slavenskih autora, hrvatskog Augusta Šenoea, češkog Jana Neruda i slovenskog Janka Kršnjaka. Ta je analiza pokazala kako među autorima koji su stvarali u istom vremenskom razdoblju dominira potreba za djelovanjem na prosvjeđivanju naroda i učvršćivanju kolektivne svijesti o vlastitom nacionalnom identitetu. Učinjeno je to preko popularnog medija toga vremena, feljtona, kojim se nastojalo približiti širem krugu čitateljstva i tako se s većim učinkom težilo posredovati ideje o kolektivnoj prošlosti, jeziku, tradiciji, krajoliku, književnom kanonu i mnogobrojnim drugim vrijednostima zajedničkog nacionalnog identiteta. Autor se i u istraživanju čeških tema u hrvatskim književnim časopisima oslonio na metodu komparacije kako u utvrđivanju stanja na češkoj i hrvatskoj književnoj i kulturnoj sceni u pojedinim periodima 19. stoljeća, tako i u čitanju različitih hrvatskih književnih časopisa koji su izlazili od 1835. do 1903. godine.

Pozornost je usmjerena na tekstove češke književnosti i kulture te na različite druge tipove tekstova što obrađuju češke teme, a koji su u spomenutom razdoblju objavljeni u hrvatskim književnim časopisima. Analiza je obuhvatila dvadeset i jedan časopis i većinom je riječ o najreprezentativnijim tiskovinama hrvatske kulture sredinom i u drugoj polovici 19. stoljeća. Ispušteni su iz promatranja primorski časopisi koji su objavljivani na prostoru od

Rijeke do Dubrovnika, s izuzetkom *Zore dalmatinske* i splitskog časopisa *Novi viek*, jer je prostor za prevedene češke tekstove i priloge o češkim temama u njima malen ili ga uopće nema. Monografiju čini tri cjeline, a one su upotpunjene popisom korištene literature i analiziranih časopisa, kazalom imena, pseudonima i šifara, bilješkom o autoru i sažetkom na engleskom jeziku. Uvodna cjelina postavlja metodološki okvir za analizu časopisa i daje osvrt na prethodna pisanja o hrvatsko-češkim književnim i kulturnim odnosima, a središnja je podijeljena na poglavlja u kojima se kronološkim redom njihova izlaženja prati prisutnost, učestalost i sadržajna posebnost čeških autorskih tekstova i ostalih priloga o češkim temama u hrvatskim časopisima. Zaključni dio monografije zaokružuje prethodno izvršenu analizu i utvrđuje mnogobrojna obilježja u hrvatskoj recepciji češke književnosti i kulture u 19. stoljeću.

Autor je istaknuo nekoliko uporišta za svoju analizu kojom nastoji pokazati međuknjiževne i međukulturne doticaje češke i hrvatske zajednice. Tako u uvodnome dijelu rada daje osvrt i na prethodna istraživanja koja su pokazala učestale veze između češke i hrvatske književnosti i kulture u 19. stoljeću. Razlog analognim situacijama ponajviše se tiče činjenice da su obje narodne zajednice bile pod zajedničkom državom, pa se slični politički, društveni te kulturni odnosi i okolnosti podrazumijevaju. Nakon sloma Austro-Ugarske Monarhije te će veze postupno slabjeti. Ipak, autor je kritičan prema prethodnim brzopoteznim zaključcima o primjerice češkim korijenima Hrvatskoga narodnoga preporoda ili o golemu utjecaju poetika pojedinih čeških pisaca na Šenoin književni opus. Šabićev je konceptijski put zaobići poetike pojedinaca i orijentirati se prema književnim časopisima. Pozivajući se na teze Vinka Brešića, istaknuta je važnost književnih periodičnih tiskovina kao medija kroz koje se odnjegovala novija hrvatska književnost, različiti književni stilovi, postupci i žanrovi. Časopisi su bili i sredstvo izgradnje nacionalnog identiteta, odnosno razvijali su u svojih recipijenata svijest o hrvatskoj jedinstvenoj kulturi, jeziku i književnosti. Stoga je istaknuta važnost proučavanja časopisa 19. stoljeća jer su zacijelo bili jedini medij širokoga prijma i zbog toga velike snage pri širenju ideja, stvaranju stavova, oblikovanju društva. Rad se poziva i na tezu o različitosti književnih časopisa sjevernoga, kontinentalnog dijela devetnaestostoljetne Hrvatske od primorskih časopisa koji su okrenuti romanskim, odnosno talijanskim kulturnim utjecajima. U analizi su zato izostavljeni časopisi što su izlazili u dalmatinskim i primorskim gradovima u 19. stoljeću. Osnovno istraživačko pitanje bilo je utvrditi kakva je recepcija češke književnosti i kulture u procesu stvaranja hrvatske nacije i hrvatske nacionalne kulture u najreprezentativnijim književnim časopisima tijekom više od polovice 19. stoljeća. Postupak čitanja i analiziranja čeških priloga u pojedinim periodičnim jedinicama jest isti. Uzeta su u obzir četiri različita tipa tekstova: češki književni tekstovi, tekstovi s informacijama o češkoj književnosti i kulturi, oni pisani iz pera čeških autora sa sadržajima obilježenim specifičnim češkim pogledom na svijet te naposljetku poučni tekstovi što tematiziraju Čehe ili češko-hrvatske odnose.

Središnja jedinica rada započinje analizom *Danice* (1835.–1849.), gdje se u rasponu od četrnaest godina objavilo najviše priloga čeških autora i na češke teme. Većina prevedenih priloga preuzeta je iz češke periodike. Čitateljima *Danice* prikazivala se slika Čeha kao kulturno vodećeg slavenskog naroda na kojega bi se trebali ugledati svi Slaveni Monarhije. Izvještavalo se o svim važnim kulturnim događajima u Pragu, pozorno se pratila djelatnost čeških kulturnih i znanstvenih ustanova i tako su se mogle povlačiti analogije s domaćim temama te stjecati među čitateljima pobornici za nacionalnointegracijska nastojanja. Posredovanje i popularizacija ciljeva ilirskog pokreta vodili su prevodilačku politiku časopisa, tako da su

dominirali tekstovi o češkim temama, odnosno o djelovanju čeških uglednika i institucija te o društvenom i kulturnom životu. Zastupljeni češki književni tekstovi u pravilu su rodoljubne pjesme i pripovijesti s temama iz slavenske junačke tradicije, svi jakog budničarskog potencijala, koji su trebali odvratiti hrvatsko čitateljstvo od sentimentalne njemačke literature.

Analizom *Zore dalmatinske* (1844.–1849.) autor je objasnio razlike u prijevodnoj politici toga časopisa u usporedbi s *Danicom*, *Kolom* i *Nevenom*. Riječ je o časopisu okrenutom talijanskoj književnosti i poetikama vodećih europskih romantičara, gdje je zastupljenost čeških autora i tematike zanemariva. Ostali časopisi koji su izlazili tijekom 1850-ih i 1860-ih (*Kolo*, *Neven*, *Naše gore list*, *Slavonac*, *Glasonoša*, *Književnik*, *Bosiljak*, *Dragoljub*) nasljeđuju prosvjetno-preporodnu misiju Danice, a govorenje o češkom kulturnom i društvenom životu ima određenu savjetodavnu ulogu. Vrlo su često časopisi, primjerice *Kolo* i *Neven*, i konceptijski oblikovani po uzoru na one češke. Ustaljuju se i rubrike s vijestima iz Praga koje, među ostalima, piše i August Šenoa. Kontinuitet zanimanja za češku književnost i kulturu motiviran je rodoljubnim kriterijima i željom da češka kulturna dostignuća i načini organizacije rada institucija budu poticaj i hrvatskim nastojanjima. Najprevođeniji autor od *Danice* do kraja 1860-ih jest Prokop Chocholoušek sa svojim romantičnim pripovijestima iz povijesti južnoslavenskih naroda. Češka je lirika malobrojnija u usporedbi s prozom, a najviše se stihova prevelo iz *Kraljodvorskog rukopisa*, znamenitog falsifikata koji je trebao posvjedočiti o vjekovima starim poetskim mogućnostima češkog jezika.

Odstupanje od pragmatične politike prevođenja iz češke književnosti najavljeno je s *Viencom* 1870-ih, za vrijeme Šenoina urednikovanja prevođeni su samo oni dokazani češki pisci koje je i Šenoa sam poštovao. Postupno se *Vienac* okreće romanskoj, francuskoj književnosti, a recepcija češke književnosti prepuštena je osobnim afinitetima suradnika časopisa. Tada je započelo i zanimanje za češki likovni život, mnogobrojne ilustracije radova čeških autora nalazimo i u *Nadi* te u časopisima praške modernističke skupine. Od prijevoda iz češke književnosti u razdoblju od 1880-ih do 1903. godine dominira kratka proza, tzv. arabeske. One su mnogo pogodnije za objavljivanje u časopisima u odnosu na romane i pripovijesti. Kranjčevićeva *Nada* (1895.–1903.) afirmirala je suvremenu češku poeziju i prikazivala aktualnosti na tadašnjoj češkoj književnoj sceni. Nakon spaljivanja mađarske zastave 1895. godine hrvatski studenti nastavljaju studije ponajviše u Pragu i Beču. Praška je skupina pokrenula časopis *Hrvatska misao* 1897. godine koji je uređivao Čeh František Hlaváček i ondje je vidljiv velik utjecaj ideja koje je zastupao Tomáš Masaryk. Njegovo podučavanje s naglaskom na prosvjetiteljskoj ulozi intelektualaca u "sitnom radu" među najširim slojevima naroda očito je i u ostalim modernističkim časopisima.

U zaključku monografije autor je sažeo prethodno izvršene analize i iznio završne teze o hrvatskoj recepciji češke književnosti i kulture tijekom 19. stoljeća. Poentirao je kako u hrvatskim književnim časopisima češka beletristika i kultura zauzimaju važno mjesto. Kontinuirano su prisutne češke teme, a "češka se kultura nametnula kao dominantna među stranim nacionalnim kulturama na stranicama hrvatske književne periodike" u promatranom razdoblju, od 1835. do 1903. godine. Ta je recepcija obilježena dvama paralelizmima: poetičkim i (pragmatično) kulturnopolitičkim. Prvi je podrazumijevao da su u čeških pisaca hrvatski književnici nalazili teme i svjetove prisposobive hrvatskim okolnostima. Drugi paralelizam tiče se nacionalno mobilizacijske motivacije kojima se ukazivalo kako mali češki narod, baš kao i hrvatski, može imati dobre pisce, kulturne i prosvjetne ustanove te jezik na kojem se mogu stvoriti vrijedna književna djela.

Monografija zaslužuje pohvale zbog detaljne i precizne analize svakog časopisa. Svaki istražen časopis ukratko je predstavljen, odnosno predočeno je njegovo konceptijsko obilježje i uređivačka politika koja ga je oblikovala. Zatim se iz godišta u godište datira prisutnost čeških tema, njihova učestalost, položaj i posebnosti u svakom od dvadeset i jednog analiziranog hrvatskog časopisa. Prisutni češki prilozi detaljnije su objašnjeni na sadržajnom sloju, a utvrđena je i njihova funkcija za hrvatsku recepciju. Ta se uloga, kako smo spomenuli, mijenjala. Zaključci izneseni u završnome dijelu zaokružuju pregled tijeka hrvatske recepcije čeških tema u 19. stoljeću na jasan i precizan način. Nisu ispušteni iz analize ni pregledi političkih, društvenih i kulturnih događaja tijekom 19. stoljeća, kako u Češkoj, tako i u Hrvatskoj. Stoga se može steći uvid u kretanja i promjene u češkoj, a i hrvatskoj kulturi i književnosti tijekom 19. stoljeća. Tako se jasnije razaznaju analogije te paralelne pojave, zbog čega su i zanimljive za komparatistička proučavanja. Riječ je, zaključno, o uzornoj monografiji dobrog pristupa i analize, koja afirmira nov način proučavanja međuknjiževne i međukulturne veze, i to praćenjem časopisnog medija.

Maja Crnjac

Pavao Maček, *Plemeniti rodovi Jelačića: I. Rod Jelačića od Prigorja, Pušče, Buzina i Pretkovca (Krapine): II. Rod Jelačića od Biševića: S priloženim rodoslovnim stablima*, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić", Radovi, knj. 20, Zagreb 2010., 1001 str. + 2 rodoslovne tablice

Vodeći hrvatski genealog Pavao Maček neumorno objavljuje sve zahtjevnije rodoslovne rasprave poznatijih plemićkih obitelji s prostora obiju Slavonija – i one srednjovjekovne i ove novovjekovne. Knjiga o Jelačićima zadnja je u nizu objavljenih Mačkovih rodoslovnih rasprava koje su tiskane zahvaljujući potpori i razumijevanju Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić". Prije te je knjige društvo "Tkalčić" već izdalo Mačkovu genealošku studiju o Patačićima (2004.), potom studiju o Mikulićima i Črnkovečkima u formi jedne knjige (2007.) te zatim zasebnu studiju o Orehovečkima (2008.), pa nam je nadati se da će sluha za takvu vrstu istraživanja i suradnju s Mačekom društvo "Tkalčić" i nadalje pokazivati, kada već ostale znanstvene ustanove koje se bave poviješću hrvatskog naroda nemaju odviše interesa za zapostavljenom granom povijesne struke – genealogijom. Ne čudi stoga da su navedena Mačkova ostvarenja gotovo jedina znanstveno utemeljena postignuća na polju rodoslovlja u hrvatskoj historiografiji. Poput prijašnjih, tako i studija o Jelačićima ispravlja ne samo "defekt domaće historiografije" nego i propuste u shvaćanju "nacionalnoga kulturnog identiteta", kako je već istaknuto u 22. svesku ovog *Zbornika* prilikom predstavljanja rasprave o Patačićima (usp. 254).

Na početku je knjige objavljen *Predgovor* (5-6) kojim je autor upozorio kako je riječ o njegovoj petoj rodoslovnoj raspravi objavljenoj u seriji *Radovi* Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić". U predgovoru je dakle iskoristio priliku zahvaliti ne samo recenzentima i društvu "Tkalčić" nego i uredniku sviju njegovih knjiga, odnosno tajniku društva "Tkalčić", dr. Stjepanu Razumu.

Obje ocjene rukopisa, dr. Stjepana Kožula (7-8) i dr. Ivana Mirnika (9-10), nisu samo recenzije stručnjaka koji su korektno "odradili" svoj posao, nego su i na primjerenom mjestu otisnuti uvodi koji na vrlo fin i objektivan način oslikavaju opseg rada i vrijednost polučenih